

DIAK

Tuuli Liedes
Saara Mäkinen
Sairaanhoitaja (AMK)
Diakonia-ammattikorkeakoulu
Opinnäytetyö, 2025

Erityistä tukea tarvitsevan potilaan kohtaaminen akuuttihoitotyössä

Opas erityistä tukea tarvitsevan potilaan kohtaamiseen

TIIVISTELMÄ

Tuuli Liedes

Saara Mäkinen

Erityistä tukea tarvitsevan potilaan kohtaaminen akuuttihoitotyössä

23 sivua ja 1 liite

Kevät 2025

Diakonia-ammattikorkeakoulu

Sairaanhoitaja (AMK)

Tämän kehittämispainotteisen opinnäytetyön tarkoituksena on käsitellä erityistä tukea tarvitsevan potilaan kohtaamista akuuttihoitotyössä, sekä luoda tähän aiheeseen liittyen opas päivystyspoliklinikalla työskentelevälle henkilökunnalle. Akuuttitilanteessa usein erityistarpeet jäävät huomiotta, mikä pahimmassa tapauksessa lisää liiallista resurssien käyttöä eikä ole potilaslähtöistä. Opinnäytetyömme tavoitteena oli lisätä potilaslähtöisyyttä ja turvallisuutta sekä potilaille että työntekijöille teoriatiedon ja oppaan avulla. Opinnäytetyön yhteistyökumppanina toimii Keski-Suomen Sairaala Nova.

Oppaan tavoitteena on tuoda päivystyspoliklinikan henkilökunnalle lisävalmiutta kohdata erityistä tukea tarvitsevia potilaita. Lisävalmiuden myötä on mahdollista, että erityistä tukea tarvitsevan potilaan sitoutuminen omaan hoitoonsa lisääntyy ja sairaalan resursseja pystytään säästämään.

Suunnittelimme opasta yhteistyössä päivystyksen kehittämistiimin ja työntekijöiden kanssa useammassa tapaamisessa. Aloitimme suunnittelun osastotunnilla saamamme palautteen avulla siitä, mitä henkilökunta toivoi oppaan sisältävän. Tästä syntyi kehittämisen menetelmänä yhteiskehittäminen.

Opinnäytetyössämme kerrotaan tarkemmin kolmesta meille valikoidusta diagnoosista ja näihin liittyvistä tyypillisistä erityispiirteistä, jotka voivat kohtaamiseen vaikuttaa, nämä tuomme lyhyesti myös oppaaseen. Oppaassa kerrotaan työskentelymenetelmistä, joita päivystyspoliklinikan henkilökunta pystyy hyödyntämään. Näitä ovat kuvakommunikointi, nonverbaalinen viestintä, selkokieli sekä kohtaaminen. Toteutimme nopeasti luettavan ja tiiviin oppaan kiireiseen työympäristöön. Saimme yhteistyökumppanilta palautteen valmiista oppaasta, joka tulee käyttöön. Palautteen mukaan opas on selkeä ja kiireiseen työympäristöön tarpeeksi supistettu.

Asiasanat: Erityistä tukea tarvitseva, kohtaaminen, akuuttihoitotyö, ensihoito, päivystys

ABSTRACT

Tuuli Liedes

Saara Mäkinen

Encountering a person in need of special support in acute care work

28 pages and 2 appendices

Spring 2025

Diaconia University of Applied Sciences

Registered nurse

The purpose of this development-oriented thesis is to address the interaction with patients who require special support in emergency care. The aim was to create a guide for the staff working at the emergency department related to this topic. In acute situations special needs are often overlooked which in the worst case leads to excessive resource usage and is not patient-centered. The aim of the thesis was to increase patient-centeredness and safety for both patients and staff. The thesis collaboration partner is Central Finland Hospital Nova.

The purpose of the guide is to provide emergency department staff with additional readiness to interact with patients who require special support. With this added readiness it is possible that the patient's commitment to their own care will increase and hospital resources can be saved.

The guide was designed in cooperation with the emergency department development team and staff through several meetings. The basis for the work was the feedback collected from ward rounds; regarding what the staff hoped the guide would include.

The thesis describes in more detail three selected diagnoses and the typical characteristics related to them which may affect the interaction; these are briefly included in the guide. The guide also outlines working methods that the emergency department staff can utilize. These include picture communication, nonverbal communication, mixed language and interaction. A concise easily readable guide was implemented for a fast-paced work environment. The guide was assessed by asking for feedback from the collaborator.

Keywords: a person in need of special support, encounter, acute nursing, first aid, emergency duty

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	4
2 ERITYISTÄ TUKEA TARVITSEVA HENKILÖ.....	6
2.1 Erityisen tuen päätös.....	6
2.2 Autismikirjo.....	7
2.3 Downin syndrooma	7
2.4 Aspergerin oireyhtymä	8
3 TYÖSKENTELYMENETELMIÄ ERITYISTÄ TUKEA TARVITSEVAN KOHTAAMISEEN	9
3.1 Vuorovaikutus	9
3.2 Kuvakommunikaatio.....	10
3.3 Nonverbaalinen viestintä.....	11
3.4 Selkokieli.....	11
4 OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS JA TAVOITE	13
5 OPPAAN KEHITTÄMINEN	14
5.1 Tausta ja toimintaympäristö	14
5.2 Kehittämisen lähtökohdat ja menetelmät	15
5.3 Oppaan suunnittelu	16
5.4 Oppaan toteutus	16
5.5 Oppaan arviointi.....	17
6 POHDINTA	19
LÄHTEET.....	21
LIITE 1. Opas.....	24

1 JOHDANTO

Suomessa elää kehitysvammaisia noin 50 000, heistä noin 39 000 on yli 18-vuotiaita. Kehitysvamman vaikutus ihmisen elämään vaihtelee suuresti. Kehitysvamman ääripää voi olla lievä, jolloin ihminen pystyy elämään suhteellisen itsenäistä elämää tai puolestaan vaikea, jolloin tarvitsee jatkuvaa tukea elämän eri osa-alueilla. Kehitysvamman syitä on monia, mutta jää kuitenkin noin 30–50 % tapauksista tuntemattomaksi. (Kehitysvammaliitto, i.a-a.)

Kyky ymmärtää sekä oppia uusia asioita on kehitysvammaiselle vaikeampaa kuin ilman kehitysvammaa olevalle henkilölle. Kehitysvammaa ei ajatella sairaudeksi, vaan se on aivojen toiminnan häiriöstä johtuva oire. Kehitysvammaisuus kehittyy ennen aikuisikää. (Verner, 2022.)

Jokiranta-Olkonien ja kumppaneiden (2020) tutkimuksessa verrattiin autismikirjoon kuuluvia henkilöitä satunnaisesti valittuun vertailuryhmään. Tutkimuksessa ilmeni, että riski itsetuhoisuuteen autismikirjoon kuuluvalla henkilöllä on kaksinkertainen, sillä heille ei osata tarpeeksi hyvin tehdä mielenterveyteen liittyviä diagnooseja. Samassa tutkimuksessa kerrottiin autismikirjoon kuuluvien henkilöiden olevan suuremmassa riskissä menehtyä luonnollisiin eli esimerkiksi sydän- ja verisuonisairauksiin kuin vertailuryhmän. Kokemuksemme pohjalta tämä johtuu muun muassa siitä, että autismikirjoon kuuluvaa henkilöä ei osata tarpeeksi hyvin kohdata.

Suomen vammaispalvelulaki ohjaa osaltaan erityistä tukea tarvitsevan ihmisen hoitoa. Sen päätarkoituksena on mahdollistaa kehitysvammaisen palvelun yhdenvertaisuutta ja palveluihin pääsyä. Lisäksi laki ennaltaehkäisee ja poistaa rajoitteita, jotka vaikuttavat hoitoon yhteiskunnassamme. Lain keskiössä on myös kehitysvammaisen itsemääräämisoikeuden kunnioitus ja itsenäisen elämän tukeminen sekä tarpeeksi laadukkaan ja riittävän hoidon turvaaminen. (L 380/1987.)

THL:n (2023) mukaan akuuttihoitotyö tarkoittaa erikoissairaanhoidon päivystyksessä annettavaa kiireellistä hoitoa äkillisesti vammautuneelle tai sairastuneelle

henkilölle. Lisäksi käsite kattaa kiireellisen jatkohoidon järjestämisen. Sosiaali- ja terveysministeriön määritelmän mukaan (2014) akuuttihoitotyöhön liittyy edellä mainittujen asioiden lisäksi se, että kiireellistä hoitoa ei voida siirtää, sillä sairaukset voivat olla kohtalokkaita. Päivystysasetus 8§ koskee päivystysyksiköitä hoitoonohjauksen osalta. Aina laillistettu terveydenhuollon ammattilainen tekee hoidontarpeen arvioinnin, joka määrittelee, että tarvitseeko henkilö päivystyshoitoa. Lisäksi STM velvoittaa kuntaa järjestämään ympärivuorokautista päivystystoimintaa.

Kehittämispainotteisen opinnäytetyön tavoitteena on tehdä opas Keski-Suomen sairaala Novan päivystyspoliklinikan henkilökunnalle. Opas antaa apuvälineitä kohtaamaan erityistä tukea tarvitsevaa potilaslähtöisemmin. Kehittämisen tukena olemme tehneet teoreettista tiedonhakua sekä kirjallisuuskatsauksen aiheesta. Oppaan tavoitteena on parantaa erityistä tukea tarvitsevan henkilön hoidon laatua sekä lisätä potilasturvallisuutta. Opinnäytetyön tarkoituksena on lisätä potilaan osallistumista omaan hoitoon sekä kehittää kohtaamista. Idea on tullut oman työkokemuksen kautta ja ajatuksesta siitä, että kaikki henkilöt tulisi kohdata akuuttityössä yhdenvertaisesti perussairaudesta huolimatta. Olemme siis molemmat töissä palvelukodissa, jossa asuu ympärivuorokautisesti erityistä tukea tarvitsevia henkilöitä, joita olemme useasti päivystykseen vieneet. Kokemuksen pohjalta kehittämistarve on suuri, meihin tukeudutaan aina kun erityistä tukea tarvitsevaa ei osata kohdata eikä heidän kanssaan osata kunnolla kommunikoida. Olemme rajanneet opinnäytetyöhön kolme yleisintä asiakasryhmää.

2 ERITYISTÄ TUKEA TARVITSEVA HENKILÖ

2.1 Erityisen tuen päätös

Lapsi, jolla on kehitysvammadiagnoosi, on usein pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä. Kun lapsi on kuusi vuotta, hänen oppivelvollisuutensa alkaa. Oppivelvollisuus kestää 11 vuotta. Päätöstä tästä ei tehdä ilman huoltajien kuulemista. Perusopetuslaissa on koulunkäynnin ja oppimisen tukijärjestelmä. Nämä jaetaan yleiseen, tehostettuun ja erityiseen tukeen. Oppilaat, joille tehdään erityisen tuen päätös, tarvitsevat tukea, joka on laajaa ja pitkäkestoista tukea. Erityisopetus ja muu tuki muodostavat erityisen tuen. (Tukiliitto, i.a.)

Kun lapsella on kehitysvamma tai jokin muu kehitysviivästymä, täytyy hänelle tehdä myös koulumuodonselvitys kuntoutustyöryhmän toimesta. Erityisen tuen päätös voidaan tehdä jo, kun lapsi täyttää viisi vuotta. Päätös tulee tarkistaa toisen vuosiluokan jälkeen ja ainakin myös ennen seitsemännelle vuosiluokalle menemistä. (Tukiliitto, i.a.) Oppilashuollon ammattihenkilöt tekevät tarvittaessa myös tiiviissä yhteistyössä erityisen tuen päätöksen psykologin, lääketieteen asiantuntijoiden sekä sosiaalipuolen palveluiden kanssa. Opetushallitus ohjaa myös erityisen tuen päätöstä esi- ja perusopetusta varten. Tässä henkilölle tehdään yksi pedagoginen selvitys, jossa käsitellään kaikki opetussuunnitelmassa olevat asiat. (Opetushallitus, 2025.)

Erityisen tuen päätöksessä määrätään muun muassa opetusryhmä, tarvittavat avustajapalvelut, tukijaksot, apuvälineet, kouluaineiden yksilöllistäminen sekä tarvittaessa vapauttaminen jonkin oppiaineen opiskelusta. Opetuksen järjestämistapaa tai sisältöä voidaan myös tarvittaessa muuttaa. Lisäksi oppivelvollisuutta voidaan tarvittaessa pidentää. Erityisen tuen päätöstä voidaan muuttaa tarvittaessa, mikäli henkilön tuen tarve muuttuu. Erityisen tuen päätös on aina kirjallinen päätös, joka on hallintolain mukainen. (Opetushallitus, 2025.)

2.2 Autismikirjo

Autismikirjon häiriö on neurologisen keskushermoston kehityksellinen häiriö. Sen heterogeenisuuden vuoksi diagnoosin tekeminen voi olla haastavaa. Autismikirjon on tutkittu olevan suurimmaksi osaksi perinnöllistä (61–91 %). Naiselle varhaisiässä on haastavampaa diagnosoida autismin kirjo häiriötä, sillä miesten oireet ovat ulospäin näkyvämpiä. Autismikirjoa todetaan siis enemmän miehillä. (Terveyskirjasto, 2023a). Autismin kirjo varhainen tunnistaminen auttaisi ehkäisemään monihäiriösyitä sekä ihmisen tai perheen oikeiden tukipalveluiden piiriin, jotta positiivinen minäkuva sekä toimintakyky säilyisi mahdollisimman hyvänä. (Autismikirjon häiriö, 2024.) Autismikirjoa diagnosoidaan Suomessa sekä maailmalla lisääntyvästi. Lisääntynyt diagnostiikka johtuu pääsääntöisesti ulkoisista tekijöistä, eli kirjallisuuden ja tiedon lisääntymisessä sekä oireiden tunnistamisessa on tapahtunut muutosta parempaan. (Terveyskirjasto, 2020.)

Usein lapsuudessa alkavia laaja-alaisia kehityksen häiriöitä voidaan diagnosoida autismin kirjo häiriöiksi. Oireet ovat usein yksilöllisiä, moninaisia ja niissä ilmenee vaikeusasteiden vaihtelua. Autismikirjon häiriöt voidaan karkeasti jakaa kahteen pääalueeseen, jotka ovat vuorovaikutuksen erilaisuus sekä kiinnostuksen kohteet, jotka ovat epätyypillisiä ja hyvin rajoittuneita. Lisäksi käytösmallit voivat olla joustamattomia ja toistuvia. (Terveyskirjasto, 2020.) Myös aistilyherkkyydet kuten hajut, äänet ja tunto ovat tyypillisiä piirteitä autismikirjoon kuuluvalla henkilöllä. Heillä voi olla myös stressin hallinnassa haastetta, sekä arkisten päivittäisten askareiden itseohjautuvuudessa. (Autismiliitto, 2023.)

2.3 Downin syndrooma

Suomessa Downin syndroomaa diagnosoidaan vuosittain noin 70 lapsella. Tätä oireyhtymää on yhtä lailla pojilla kuin tytöilläkin. Downin syndroomaa sairastavalla elinikäennuste on normaalia lyhyempi, noin 60 vuotta. Downin syndrooman

omaavalla henkilöllä on usein keskivaikea kehitysvammaisuus. (Terveyskirjasto, 2023b.)

Downin syndroomassa henkilöllä kromosomia 21 on kromosomiparin sijasta kolme kappaletta. Tällöin puhutaan trisomiasta. Downin syndrooma on yleisin kromosomimuutos. (Tukiliitto, 2021.) Kehitysvammaisten tukiliiton (2021) mukaan Downin syndrooma on usein tunnistettavissa ulkonäköpiirteistä, joihin kuuluu muun muassa silmäluomiraot, jotka ovat suuntautuneet vinosti ylöspäin ja synnynnäiset ihopoimut, jotka peittävät silmien sisäkulmaa. Useasti Downin syndrooma aiheuttaa myös sen, että pituuskasvu on hitaampaa ja tämän takia syndroomaa omaavat ovat lyhytkasvuisia.

Downin syndrooman omaavalla henkilöllä voi esiintyä myös mielenterveyteen ja psyykkisiin kykyihin liittyviä ongelmia, kuten masennusta. Autismin kirjoon kuuluvat piirteet ovat myös mahdollisia. Downin syndroomakin on yksilöllinen, ja se voi esiintyä lievästä vaikeaan. Kognitiivisen taidot kehittyvät lapsuudessa hitaasti ja ne heikkenevät useimmiten henkilön ikääntyessä. Puheen tuottaminen on usein hankalampaa kuin sen ymmärtäminen. Downin syndroomaa omaavat henkilöt ovat luonteeltaan usein ystävällisiä, mutta myös omapäisiä. (Tukiliitto, 2021.)

2.4 Aspergerin oireyhtymä

Yksi autismikirjoon kuuluva oireyhtymä on Asperger. 1990-luvulla Aspergerin oireyhtymää alettiin diagnosoimaan ensimmäistä kertaa Suomessa. Aspergerin omaavalla henkilöllä on autismin kirjoon kuuluvia piirteitä, lukuun ottamatta merkittäviä kielellisten ja kognitiivisen kehityksien viivästymää. Älykkyudentaso näillä henkilöillä on normaali tai tavanomaista suurempi, vaikkakin sen näkyvyys henkilön toiminnassa saattaa olla hyvinkin epätasainen. Aspergerin oireyhtymää diagnosoidaan enemmän miehillä kuin naisilla. Lisäksi miehillä oireet ovat voimakkaampia kuin naisilla. (Autismiliitto, 2022a.)

Vuorovaikutustaidot Aspergerin oireyhtymän omaavilla ovat usein poikkeavat, sekä ajattelun joustavuudessa voi ilmetä erilaisuutta. Harvoin tämä oireyhtymä näkyy henkilöstä ulospäin, vaikkakin henkilön käyttäytymistä saatetaan tulkita väärin. Lisäksi oireina voi olla yksipuolisia ja toistuvia toimintatapoja tai mielihaluja. Yleensä Aspergerin oireyhtymässä ihminen perehtyy kerralla yhteen hänelle kiinnostavaan asiaan täysin, välittämättä muiden mielipiteistä tai päivän muista askareista. Muita oireita voi olla erikoinen puhemelodia, poikkeava äänenpaino, sekä vertauskuvien väärinymmärrys. Aspergerin keskeiset piireet ovat tutkitusti koko elämän. Piirteet voivat aiheuttaa eteenkin aikuisena masennusta, syrjäytymistä sekä huonoa suoriutumista työelämässä varsinkin, kun diagnoosia ei ole. Oireyhtymän diagnoosin saaminen auttaakin jo varhaisessa isässä riittävien ja yksilöllisten tukitoimien saamiseksi sekä osaamisena ehkäistä ja tarkkailla muita psykiatrisia häiriöitä. (Tani ym., 2004.)

Autismi eroaa Asperger-diagnoosista useimmiten pelkästään niin, että Asperger diagnosoidaan myöhemmällä iällä. Autismi näkyy ihmisellä jo ensimmäisten ikävuosien aikana, mutta Aspergerin oireyhtymässä ei havaita samanlaista kehitysviivästymää varhaislapsuudessa. Toinen ero on myös se, että autisteista löytyy älyllisesti kehitysvammaisia 75 %. (Tani ym., 2004.)

3 TYÖSKENTELYMENETELMIÄ ERITYISTÄ TUKEA TARVITSEVAN KOHTAAMISEEN

3.1 Vuorovaikutus

Erytistä tukea tarvitsevan ihmisen kohtaaminen voi tuoda poikkeavia haasteita. Kohtaamistilanteen tulisikin olla mahdollisimman kiireetön ja sille tulee varata tarpeeksi aikaa. Kommunikaatiossa tulisi kiinnittää huomiota siihen, että keskustelu käydään ikätasoisesti, aikuiselle tulisi puhua kuin aikuiselle eikä lapselle, vaikka

erityispiirteitä ihmisellä onkin. Akuuttihoitoyössä riittävän rauhallinen ympäristö ja kiireettömän ajan luominen ovatkin suuria haasteita. (Määttä, 2018.)

Lisäksi erityistä tukea tarvitsevan ihmisen kohtaamisessa tulisi aina lähtökohtaisesti ja mahdollisuuksien mukaan saada esille henkilön oma näkemys tilanteestaan. Tätä voidaan mahdollistaa muun muassa erilaisilla tukimenetelmillä kuten esimerkiksi kommunikaatioviholla, -kuvilla, selkokielellä sekä nonverbaalisilla menetelmillä. (Määttä, 2018.) Erityistä tukea tarvitsevan henkilön kanssa kommunikoinnissa tulee ottaa huomioon olemuskieli. Kanssakäymiseen kuuluu vahvasti ilmeet, eleet ja kehonkieli. (Kehitysvammaliitto, i.a.-b.)

3.2 Kuvakommunikaatio

Jokaisella ihmisellä on oikeus tulla ymmärretyksi. Osa autismikirjon henkilöistä tarvitsevat apua itsensä ilmaisemiseen oikein. (Autismiliitto, 2022b.) Puheen ja sanattoman viestinnän tukena voidaan käyttää myös kuvakommunikaatiota. Jos henkilö ei pysty sanattomasti tai sanallisestikaan ilmaisemaan asiaansa, voidaan kuvalla saada asia ymmärretyksi. Kuvat voivat olla kuvia esimerkiksi sanomalehdistä, tulostettuja, valokuvia tai vaikka piirrettyjä kuvia. Kuvat helpottavat monia toiminnallisia tilanteita, jolloin asioiden jäsentämiseen tarvitaan apua. Tällaisia tilanteita voi olla esimerkiksi pukemis- tai hoitotilanteet. Kuvat auttavat usein ymmärtämään myös aikaa tai niillä voidaan selkeyttää päiväjärjestystä. (Aivoliitto, i.a.-b) Kuvat auttavat myös ymmärtämään ja sisäistämään halutun viestin sisältöä (Kehitysvammaliitto.fi, i.a.-b.).

Kuvakommunikaatiota voidaan käyttää esimerkiksi niin, että hoitaja osoittaa kuvaa, joka havainnollistaa sitä, mitä seuraavaksi tulee tapahtumaan. Näin puheen ymmärtämistä tukee kuvan tuoma visuaalisuus. Kuvakommunikaatio tukee myös muistia tiettyyn kuvaan palaamalla. (Aivoliitto, i.a.-b)

3.3 Nonverbaalinen viestintä

Sanallisen ja sanattoman viestinnän ymmärtäminen autismikirjolla olevalle henkilölle voi olla haastavaa. Autismikirjon henkilö ei välttämättä käytä kommunikoidessaan puhetta lainkaan tai sen käyttäminen voi olla hyvin rajoittunutta. Osa saattaa kuitenkin käyttää sanallista viestintää hyvin, mutta siihen liittyviä niin sanottuja erityispiirteitä voi olla vaikeuksia ymmärtää. Autismikirjon henkilö saattaa ottaa sanallisen viestinnän täysin kirjaimellisesti tai henkilö saattaa tarvita asian ymmärtämiseen enemmän aikaa, kuin ei tätä diagnoosia omaava henkilö. Toisten ihmisten tai omien tunteiden ymmärtäminen voi olla vaikeaa. (Autismiliitto, 2022c.)

Nonverbaalisella viestinnällä tarkoitetaan sanatonta viestintää. Tällaista on esimerkiksi ilmeet, eleet, katseet. Sanattomalla viestinnällä voidaan tehdä jokin sanottu asia täysin merkitsemättömäksi, tai sitten sillä saadaan sanottuun asiaan tukea. Jos sanallinen ja sanaton viestintä eivät kulje yhdessä, yleensä sanaton viestintä on vahvempaa. Nonverbaalinen viestintä pystytään jakamaan neljään eri osa-alueeseen. Tällöin puhumme äänen ominaisuuksista, kuten äänen voimakkuudesta, proksemiikasta eli esimerkiksi etäisyydestä ihmisestä ihmiseen, kosketuksesta ja kinetiikasta, joka tarkoittaa ilmeitä ja eleitä, kuten kulmien kurtistamista, hymyilyä, pään pudistamista. (Pinskupankki, i.a.) Jos puhumme esimerkiksi tunteista, on tunteen hyvä näkyä myös puhujan kasvoilla. On tärkeää havainnollistaa asioita myös muun muassa käsien asennoilla, onko jokin asia esimerkiksi pieni tai suuri. Lukumääriä on hyvä havainnollistaa esimerkiksi sormilla. (Aivoliitto.fi, i.a.-a.)

3.4 Selkokieli

Selkokielellä tarkoitetaan suomen kieltä, joka on tehty helpommin ymmärrettäväksi. Suomen kieltä on tällöin muokattu sanastoltaan ja sisällöltään sellaiseksi, että sitä on helpompi lukea ja ymmärtää. Monet kehitysvammaiset henkilöt

tarvitsevat selkokieltä. Selkokieltä käytetään myös iäkkäiden ihmisten parissa, koska heillä voi olla vaikeuksia ymmärtää suomalaista yleiskieltä. (Kehitysvammaliitto, i.a-c.) Tuttu sanasto, sekä helpot lauserakenteet ovat selkokielessä käytettäviä ilmaisumuotoja. Selkokieleen kuuluu myös sanaton viestintä, kuten ilmeet, eleet ja äänensävy. (papunet.net, 2023.)

Jos henkilön kielitaidoissa on puutteita, jotka vaikeuttavat elämää eri osa-alueilla, kuten yhteiskunnan toimintaan osallistumisessa tai työelämässä, on selkokielestä tällöin apua. Henkilöt, jotka selkokieltä tarvitsevat, jaotellaan kolmeen erilaiseen ryhmään. Näitä ryhmiä on henkilöt, joilla on kielenkäsittelyn mekanismeissa ongelmia ja jotka ovat synnynnäisiä, kuten esimerkiksi autismikirjon henkilöt. Toiseen ryhmään lukeutuu henkilöt, joiden kielellinen taito on huonontunut esimerkiksi sairauden vuoksi. Kolmanteen ryhmään kuuluu henkilöt, joiden kielellinen osaaminen ei vastaa esimerkiksi suomea tai ruotsia äidinkielenään puhuvaa, kuten kieliä opiskelevat maahanmuuttajat. (THL, 2023.)

4 OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS JA TAVOITE

Tämän kehittämispainotteisen opinnäytetyön tarkoituksena on tehdä opas erityistä tukea tarvitsevan henkilön kohtaamisen auttamiseksi Keski-Suomen sairaala Novan päivystyspoliklinikan henkilökunnalle. Opinnäytetyön tavoitteena on antaa henkilökunnalle teoretietoja erityistä tukea tarvitsevista henkilöistä ja eteenkin heidän haasteistansa tulla ymmärretyksi sekä lisätä henkilökunnan kohtaamisvalmiutta erilaisten menetelmien avulla. Oppaan tarkoituksena on antaa apuvälineitä kohtaamaan erityistä tukea tarvitsevaa potilaslähtöisemmin. Oppaan tavoitteena on parantaa erityistä tukea tarvitsevan henkilön hoidon laatua sekä mahdollisesti samalla säästää sairaalan resursseja.

Oman ammatillisen kasvun tavoitteena on kehittää osaamista autismikirjoon kuuluvan potilaan ohjaamisessa ja haluaisimme kehittää omaa osaamistamme teoriasolla sekä hoitaa potilasryhmää erilaisissa ympäristöissä. Tämä opinnäytetyö tuo lisää teoriapohjaa jo osattuun tietoon ja taitoon ja oppaan avulla kehittymme vielä omasta yksiköstä erilaiseen työympäristöön, joka on vieras ja hektinen. Lisäksi opimme työtä tehdessämme, kuinka opas tulee vaikuttamaan käytännön työhön.

5 OPPAAN KEHITTÄMINEN

5.1 Tausta ja toimintaympäristö

Aihe syntyi oman työkokemuksen kautta hoitaessa autismin kirjoon kuuluvia asiakkaita ja ajatuksesta siitä, että kaikki henkilöt tulisi kohdata akuuttityössä yhdenvertaisesti perussairaudesta huolimatta. Kokemuksemme pohjalta kehittämistarve on suuri, usein meihin ohjaajiin tukeudutaan sairaalassa, sillä kommunikation keinoja ei ole.

Ehdotimme ja esitimme opinnäytetyön idean Keski-Suomen sairaala Novan päivystyksen osastonhoitajalle sekä päivystyksen kehittämistiimille, joka hyväksyi aiheen. Ajatus oli henkilökunnalla sama kuin meillä. Erillistä perehdytystä erityistä tukea tarvitsevan kohtaamiseen ei ole, eikä myöskään apuvälineitä siihen. Lisäksi henkilökunta kokee, että osaamisen puutteellisuuden vuoksi resursseja, kuten hoitohenkilökuntaa ja vartijoita joudutaan työllistämään turhaan, koska kohderyhmää ei osata kohdata eikä hoitaa oikeaoppisella tavalla.

Toimintaympäristönä on vuonna 2021 valmistunut Novan päivystyspoliklinikka Jyväskylässä. Päivystyspoliklinikka tai Sairaala Novan yhteispäivystys toimii koko Keski-Suomen ainoana erikoissairaanhoidon päivystyksenä ja onkin koko Suomen suurin ympärivuorokauden auki oleva keskussairaalapäivystys. Siellä hoidetaan vain välitöntä hoitoa vaativia potilaita, sellaisia, joiden hoitoa ei voida siirtää seuraavalle päivälle. Päivystyskäyntejä on vuodessa noin 75 000. (Keski-Suomen hyvinvointialue, i.a.) Päivystyspoliklinikalla hoidetaan potilaita moniammatillisessa yhteistyössä erilaisten tahojen avulla sovittujen toimintamallien mukaan. Näin ollen varmistetaan mahdollisimman tehokas sairaalan resurssien käyttö oikealle potilaalle oikeaan aikaan. Sairaala Novan päivystyspoliklinikka toimii tiiviissä yhteistyössä sairaalan muiden osastojen sekä Keski-Suomen sosiaali- ja terveystieteiden kanssa.

Opas toimisi potilaan hoidon tukena, siitä kun potilas tulee päivystyksen vastaanotolle ensiarvioon, hoitotoimeenpiteiden aikana aina siihen asti, kun kotiutuu. Eri-tyistä tukea tarvitseva henkilö sijoitetaan päivystykseen tulosyyn mukaan, joten oppaita olisi joka hoituhuoneessa.

5.2 Kehittämisen lähtökohdat ja menetelmät

Valitsimme menetelmäksi yhteiskehittämisen. Yhteiskehittäminen perustuu vuorovaikutteisuuteen ja palautteen antoon sekä sen vastaanottamiseen. Oikein käytettynä kyseisessä toimintamallissa kaikki osapuolet oppivat. Se on lisäksi osallistava toimintatapa, joka keskittyy kehitystarpeen löytämiseen ja ratkaisemiseen eri tahojen yhteistyön avulla. (Pärssinen, 2020.) Yhteiskehittämisessä on kyse eri tahojen yhteisestä ongelman tarkastelusta. Kun moniammatillinen joukko kerääntyy tarkastelemaan ongelmaa ja keksimään siihen ratkaisuja, voidaan moninkertaistaa ideoita eri näkökulmasta ja keksiä sopiva ratkaisu. Tämän menetelmän avulla voidaan myös yhdenvertaisesti vaikuttaa ongelmaan. (Yhteiskehittäminen voimaannuttaa, 2025.)

Yhteiskehittäminen nousi ajatuksena heti ensimmäisen palaverin aikana päivystyksen työntekijöiden ehdotuksesta. Se näkyy oppaassamme eniten siinä määrin, että jaamme yhteisen tavoitteen ja jaetun kiinnostuksen aiheesta. Keskustelimme päivystyspoliklinikan henkilökunnan kanssa ja keskustelussa esille nousi hyviä huomioita kuten se, että autismikirjo on hyvin laaja käsite, joten kannattaa paneutua vain muutamaaan diagnoosiin. Näin opas pysyisi selkeänä eikä tietoa tulisi liikaa. Saimme hyvän pohjan keskustelussa päivystyksen henkilökunnan kanssa siitä, miten lähdemme rakentamaan opinnäytetyötä ja opasta. Henkilökunnasta sitoutui kaksi hoitajaa tekemään yhteistyötä kanssamme niin sanotusti yhteyshenkilöinä. Näin pystymme olemaan yhteydessä jatkuvasti prosessin aikana siitä, onko opas tarkoituksenmukainen ja hyödyllinen.

5.3 Oppaan suunnittelu

Kun opinnäytetyön aihe meille selkiintyi, oli mietittävä mikä olisi sellainen opinnäytetyön muoto, josta olisi eniten hyötyä. Pian kuitenkin muodostui ajatus oppaasta. Tuon ajatuksen kanssa tapasimme päivystyspoliklinikan osastonhoitajaa ja hänen työparejaan, päivystyksen kehittämistiimin. He pyysivät meitä vielä uudelleen tapaamiseen, jossa tapasimme heidän lisäksi myös päivystyspoliklinikan henkilökuntaa. Heiltä saimme ajatuksia ja ideoita muun muassa helppolukuisesta ja tiivistä oppaasta, joiden pohjalta oppaan tekeminen pystyi lähtemään käyntiin.

Sovimme, että opas tulee sisältämään akuuttihoitotyössä eniten käytettyjä selkokielen määritelmiä ja sen tärkeyden korostamiseen liittyvää tietoa, sekä ytimekkäästi teoriatietoa erityistä tukea tarvitsevan kanssa kommunikointiin ja kohtaamiseen. Tähän sisältyy kommunikoinnin eri muodot. Päätimme rajata erityistä tukea tarvitsevat Downin syndroomaan, Aspergeriin sekä Autismiin. Oppaamme tarkoituksena on lisätä Sairaala Novan päivystyksen poliklinikalle tietämystä erityistä tukea tarvitsevien kohtaamisesta. Pyrimme tekemään oppaasta mahdollisimman helppolukuisen ja helposti ymmärrettävän. Tarkoituksena ei ollut kirjoittaa pitkää teosta vaan ytimekästä tekstiä helposti ymmärrettävässä muodossa. Vaikeasti selitettävissä asioissa pyrimme käyttämään selkokieltä. Työympäristön kiireen ja nopeasti muuttuvien tilanteiden vuoksi koettiin myös tärkeästi oppaan helppolukuisuus. Valmis opas on tulostettavissa kaikille Sairaala Novan päivystyksen työntekijöille ja valmiiksi tulostettuna hoitoryhmässä, joissa kyseisiä potilaita eniten hoidetaan.

5.4 Oppaan toteutus

Opasta tehdessä on tärkeää huomioida, kenelle opas on ja minkälaiseen työympäristöön opas on tulossa. Koska työympäristö on kiireinen, on oppaan oltava nopeasti luettavissa ja ymmärrettävissä. Oppaan tulisi siis olla selkeä ja helposti

luettavissa. Tähän vaikuttaa myös informaation lisäksi oppaassa käytetty fontti-
valinta ja tekstin koko, sekä oppaan visuaalisuus. Oppaan tekeminen ei synny
yhdellä kertaa, vaan vaatii teoriaosuuden tavoin muokkaamista ja erilaisten asi-
oiden kokeilua.

Toteutamme oppaan teoriatietoon pohjautuen. Ajatuksena oli tehdä oppaasta
lyhyt, noin 1 A4 kokoinen. Oppaan alkuun tulee lyhyt teoriaosio eri kommuni-
kaatitavoista, jotka ovat selkokieli, kuvakommunikaatio ja nonverbaalinen kom-
munikointi. Keräsimme kuvakortteja, joita uskoimme eniten käytettävän päivys-
tyspoliklinikalla sekä kerroimme mistä lähteistä näitä löytyy lisää, sekä lista-
simme muutaman muistisäännön, jotka on hyvä muistaa erityistä tukea tarvitse-
van potilaan kohtaamishetkellä. Toteutimme oppaan yhteistyössä päivystyspoli-
klinikan henkilökunnan kanssa, sillä heillä on tieto siitä mitä he tarvitsevat.

Oppaan toteutus lähti liikkeelle tutustumalla erilaisiin tehtyihin oppaisiin. Huoma-
simme, että oppaita on hyvin paljon erilaisia, mutta yhden A4-sivun mittaisia op-
paita ei ole niin paljon. Oppaan toteuttaminen näin lyhyenä voisi olla haastavaa,
mutta näin päätettiin kuitenkin kokeilla. Seuraavana täytyi keskittyä ja paneutua
teoriatiedon tarkasteluun ja miettiä, mitkä ovat oleellisimmat ja tärkeimmät asiat
saada oppaan käyttäjälle esille. Tämän lomassa täytyy huomioida myös oppaan
saajan toiveet. Pian tämän jälkeen huomasimme, että oppaasta tulee väistämättä
suunniteltua pidempi.

5.5 Oppaan arviointi

Meillä on Sairaala Novan päivystyspoliklinikalla kaksi nimettyä yhteistyökumppa-
nia, sekä päivystyspoliklinikan hoitotyön asiantuntijoita, joihin pidimme yhteyttä
aktiivisesti. Olemme kysyneet heiltä palautetta sekä havaintoja oppaaseen liit-
tyen ja otimme huomioon heidän näkemyksiään aihetta koskien. Päivystyspolikli-
nikan kliinisen hoitotyön asiantuntija kommentoi tekemäämme opasta. Tuolta
pyydettiin tarkastelemaan muun muassa oppaan ulkonäköä ja tuohon liittyvää
tekstin jaottelua. He pysyivät meitä miettimään esimerkiksi oppaan fontin väriä ja

kirjoittamaan pelkästään yhdestä aiheesta yhdelle sivulle, jotta opas pysyisi selkeämpänä. Oppaan ulkonäön lisäksi palautteessa kiinnitettiin huomiota sivujen sisältöön. Toivottiin lisää teoriaa liittyen esimerkiksi erityistä tukea tarvitsevien diagnooseihin ja jonkinlaista johdantoa aiheeseen, jotta oppaan käyttäjä saa paremman käsityksen tulevasta asiasisällöstä. Näiden havaintojen ja huomioiden pohjalta pystyimme muokkaamaan omaa opinnäytetyötämme sekä opasta, jotta siitä tuli mahdollisimman hyvin ymmärrettävä ja parhaiten käytännön työtä tukeva. Palautteen pohjalta pystyimme myös lisäämään työhömmehä mahdollisimman paljon hyödyllistä asiaa aiheeseen liittyen mitä ei välttämättä vain pelkästään aineistoja tutkimalla kykene selvittämään. Kävimme myös vuoropuhelua palautteen pohjalta, saimme tuoda omia näkemyksiä tähän liittyen esille. Meille oli tärkeää, että opas pysyisi tarpeeksi lyhyenä tietoisena päivystyspoliklinikan henkilökunnalle, jotta tuo olisi nopeasti hyödynnettävissä käytännön työn ohessa. Viimeisin palaute oli se tärkein, saimme kuulla, että opas on sellainen, että sitä voidaan päivystyspoliklinikalla hyödyntää. Valmiin oppaan esittelimme Novan päivystyksen henkilökunnalle, sekä lähetimme liitetiedostona sen päivystyksen henkilökunnalle sähköpostitse.

6 POHDINTA

Opinnäytetyön aihe tuntui meille hyvin luonnolliselta valinnalta ja tuon tarpeellisuuden vastaamattomuus on hämmästyttänyt meitä alusta lähtien. Aikataulullisesti opinnäytetyön tekeminen venyi suuresti ja muutti muotoaan. Opinnäytetyön toteuttamistapa muuttui myös ajan saatossa. Ajoittain opinnäytetyön aihe myös mietitytti. Aikataulun venymisestä ja aiheen aiheuttamasta pohdinnasta huolimatta huomasimme, että vaikka aihe on erittäin tärkeä ja edelleen ajankohdainen, ei kukaan muu ole asiaa ottanut kehittääkseen. Tästäkin syystä aiheen pysyminen sellaisenaan tuntui tärkeältä.

Toteutimme opinnäytetyön perustuen tieteelliseen kirjallisuuteen ja pyrimme valitsemaan tuoreinta kirjallisuutta. Lähdekriittisyyttä mietimme jokaisen lähteen kohdalla. Valitsimme pääsääntöisesti lähteitä erilaisten liittojen sivuilta sekä hoitosuosituksista. Noudatimme myös asianmukaista lähteiden merkitsemistä. Koemme, että opinnäytetyö ei syrji ketään, vaan päinvastoin auttaa antamaan erityistä tukea tarvitsevalle henkilölle oikeutta ja tasavertaista apua, kun ei sitä pysty itse pyytämään.

Kuten muissakin opinnäytetöissä, myös meidän opinnäytetyössämme noudatimme ammattikorkeakoulujen opinnäytetöiden eettisiä suosituksia. Opinnäytetyömme ei ollut tutkimuspainotteinen opinnäytetyö, joten emme tarvinneet työhön tutkimuslupaa, mutta koska opinnäytetyömme oli kehittämispainotteinen opinnäytetyö, teimme opinnäytetyösopimuksen toimeksiantajan, ammattikorkeakoulun ja meidän välillemme. (Arene, 2025.)

Aiheen rajaaminen oli aluksi haastavaa. Huomasimme hyvin nopeasti, että emme voi käsitellä kaikkia erityistä tukea tarvitsevia henkilöitä sairauden mukaan, vaan päätimme rajata ne kolmeen yleisimpään sairauteen. Aihetta auttoi rajaamaan myös yhteistyökumppanimme toiveet oppaan ja opinnäytetyön osalta. Opinnäytetyön prosessia auttoi laaja kirjallisuus, joka oli helposti saatavilla.

Mielestämme onnistuimme luomaan hyvän kehittämispainotteisen opinnäytetyön. Työn tärkein tavoite oli luoda selkeä ja oikeasti työelämää helpottava

apuväline. Itse oppaan toteuttaminen tapahtui opinnäytetyön prosessin viimeisimmässä vaiheessa. Meille oli nimettynä yhteistyökumppaniltamme opinnäytetyönohjaaja, jota hyödynsimme oppaan teossa. Tuon lisäksi päivystyspoliklinikan hoitotyön asiantuntija kommentoi ja auttoi oppaan teossa. Viimeisin palaute antoi meille varmuuden opinnäytetyömme onnistumisesta.

Opinnäytetyön prosessi on tuonut mukanaan monenlaisia tunteita. Olemme kyseenalaistaneet omaa kykyämme toteuttaa tällaista prosessia ja väistämättä vertailleet omaa osaamistamme muihin. On täytynyt muistuttaa itseään, että myös opinnäytetyön tekeminen ja siihen liittyvä prosessi on itsessään myös uuden opettelua ja itsensä kehittämistä. Koemme, että olemme molemmat oppineet tuottamaan tekstiä ja harjaantuneet tekstin kirjoittamisessa. Tasapainottelu oman arjen, työn ja opiskelun kannalta on ollut haastavaa, mutta ajattelemmme tämän työn tuoneen myös jonkinlaista ymmärrystä jatkoa ajatellen, kuinka opiskelu tulee omaan elämäänsä sijoittaa.

Erityistä tukea tarvitsevien potilaiden määrä hoidontarpeen arvioissa kasvaa. Tästä syystä ajattelemmme, että olisi ensiarvoisen tärkeää, että päivystyspoliklinikan henkilökunta saisi aiheeseen liittyen lisäkoulutusta. Erityistä tukea tarvitsevien on oikeus tulla kohdatuksi heille edukkaalla tavalla. Meidän opinnäytetyösämme käsittelemme Downin syndrooman -, Aspergerin oireyhtymän - ja Autis-midiagnoosin omaavien potilaiden kohtaamista, mutta näiden lisäksi on paljon muutakin erityisyyttä, jotka mielestämme tarvitsevat erityistä huomiota sairaalaympäristöissä. Ajattelemmme, että edelleen erilaisten ihmisten kohtaaminen taidokkaasti on akuuttihoitotyössä yksi tärkeimmistä asioista. Siksi meidän opinnäytetyömme aihe niin tärkeä onkin. On tullut tunne, että tekemämme työ voi oikeasti auttaa ja helpottaa päivystyspoliklinikan henkilökunnan työtä, ja se oli etenkin opinnäytetyön prosessin loppuvaiheessa palkitsevakin tunne.

Jatkokehittämisen näkökulmasta olisi mielenkiintoista tietää onko opasta käytetty erityistä tukea tarvitsevan kohtaamiseen ja miten se vaikutti potilaan hoitoon ja resurssien käyttöön. Lisäksi aihetta voisi kasvattaa vielä muiden erityistä tukea tarvitsevien kohdalle sekä laajentaa kommunikaatiomenetelmiä.

LÄHTEET

- Aivoliitto. (i.a.-a). *Ilmeet, eleet ja piirtäminen arjen tukena*.
 Kommunikaatiokeskus. <https://www.aivoliitto.fi/kommunikaatiokeskus/kehityksellinenkielihairio/vinkkeja-arkeen/ilmeet-eleet-ja-piirtaminen/#795fa467>
- Aivoliitto. (i.a.-b). *Kuvat arjen tukena*. Kommunikaatiokeskus.
<https://www.aivoliitto.fi/kommunikaatiokeskus/kehityksellinenkielihairio/vinkkeja-arkeen/kuvat/#3f8122ae>
- Arene. (21.05.2018). *Ammattikorkeakoulujen opinnäytetöiden eettiset suositukset*.
<https://arene.fi/julkaisut/raportit/opinnaytetoiden-eettiset-suositukset/>
- Autismikirjon häiriö. (10.4.2024). Duodecim käypä hoito.
<https://www.kaypahoito.fi/hoi50131>
- Autismiliitto. (31.5.2022a). *Asperger – osa autismikirjoa*.
<https://autismiliitto.fi/autismi/erilaista-autismia/asperger-osa-autismikirjoa/>
- Autismiliitto. (13.6.2022b). *Kommunikaation tukeminen*.
<https://autismiliitto.fi/autismi/toimintakyky/sosiaalisen-kanssakaymisen-erityispiirteet/kommunikaation-tukeminen/>
- Autismiliitto. (22.2.2023). *Perustietoa autismista*.
<https://autismiliitto.fi/autismi/perustietoa-autismista/>
- Autismiliitto. (07.6.2022c). *Sosiaalisen kanssakäymisen erityispiirteet*.
<https://autismiliitto.fi/autismi/toimintakyky/sosiaalisen-kanssakaymisen-erityispiirteet/>
- Jokiranta-Olkonieniemi, E., Gyllenberg, D., Sucksdroff, A., Kronström, K., Chudal, R., & Sourander. (2.11.2020). *Risk for Premature Morality and Intentional Self-harm in Autism Spectrum Disorders*. Pages 3098-3108 <https://link.springer.com/article/10.1007/s10803-020-04768-x>
- Kehitysvammaliitto. (i.a.-a). *Kehitysvammaisuus*.
<https://www.kehitysvammaliitto.fi/kehitysvammaisuus/>
- Kehitysvammaliitto. (i.a.-b). *Puhetta korvaavat keinot*.

<https://www.kehitysvammaliitto.fi/tikoteekki/tietoa/puhetta-tukevat-keinot/>

Kehitysvammaliitto. (i.a.-c). *Selkokieli*.

<https://www.kehitysvammaliitto.fi/selkokieli/>

Keski-Suomen hyvinvointialue. (i.a.). *Hätätilanteet ja päivystys*.

<https://www.hyvaks.fi/palvelumme/hatatilanteet-ja-paivystys>

L 380/1987 *Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista*. 1.1.1988. <https://stm.fi/vammaispalvelulaki>

Määttä, T. (2018). *Kehitysvammainen potilas vastaanotolla*. Lääkärikirja

Duodecim. Terveyskirjasto – Duodecim. <http://www.terveyskirjasto.fi>

Opetushallitus. (2025). *Päätös erityisestä tuesta*.

<https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/paatos-erityisesta-tuesta>

Papunet. (24.9.2023). *Selkokieli helpottaa ymmärtämistä*.

<https://papunet.net/selkokieli-helpottaa-ymmartamista/>

Pinskupankki. (i.a.). *Sanallinen ja sanaton viestintä*.

<https://pinskupakki.fi/vuorovaikutus/ohjaamisen-menetelmat/ohjaajan-vuorovaikutustaidot/sanallinen-ja-sanaton-viestinta>

Pärssinen, M. (2020). *Yhteiskehittämisen mallit ja käytännöt*. Kehittämiskatsaus.

Sosiaali- ja terveysministeriö. (12.9.2014). *Sosiaali- ja terveysministeriön*

asetus kiireellisen hoidon perusteista ja päivityksen erikoialakohtaisista edellytyksistä. [https://stm.fi/docu-](https://stm.fi/documents/1271139/1365218/Sosiaali-+ja+terveysminis-teri%C3%B6n+asetus+kiireellisen+hoidon+perusteista+ja+p%C3%A4ivystyksen+erikoisalakoh- taisista+edellytyksist%C3%A4.pdf/3b00f921-0e30-4636-bb06-907e923a4221)

[ments/1271139/1365218/Sosiaali-+ja+terveysminis-teri%C3%B6n+asetus+kiireellisen+hoidon+perusteista+ja+p%C3%A4ivystyksen+erikoisalakoh- taisista+edellytyksist%C3%A4.pdf/3b00f921-0e30-4636-bb06-907e923a4221](https://stm.fi/documents/1271139/1365218/Sosiaali-+ja+terveysminis-teri%C3%B6n+asetus+kiireellisen+hoidon+perusteista+ja+p%C3%A4ivystyksen+erikoisalakoh- taisista+edellytyksist%C3%A4.pdf/3b00f921-0e30-4636-bb06-907e923a4221)

Tani, P., Wendt, T., Lindberg, N. & Wendt L. (2004). *Aspergerin oireyhtymä*

aikuisiässä. Lääketieteellinen Aikakausikirja Duodecim 120(6):693-8. <https://www.duodecimlehti.fi/duo94165>

Terveyskirjasto. (9.3.2020). *Autismikirjon häiriöt*.

<https://www.terveyskirjasto.fi/dlk00355/autismikirjon-hairiot?q=autismikirjon%20h%C3%A4iri%C3%B6t>

Terveyskirjasto. (23.1.2023a). *Autismikirjon häiriö tytöillä ja naisilla*.

<https://www.kaypahoito.fi/nix03176>

Terveyskirjasto. (2023b). *Downin oireyhtymä*.

<https://www.terveyskirjasto.fi/dlk00115>

THL. (07.12.2023). *Selkokieli*. Terveyden ja hyvinvoinninlaitos.

<https://thl.fi/julkaisut/kasikirjat/vammaispalvelujen-kasikirja/asiakas-prosessi/neuvonta-ja-ohjaus/selkokieli>

THL. (05.2.2021). *Terveydenhuollon tiedonhallinnan sanasto*.

<https://sotesanastot.thl.fi/termed-publish-server/vocabulary/3e597f88-02a0-478d-b65b-35f0fd7eae71/concept/4581fabe-ee9f-4771-8932-ab23025882b3>

Tukiliitto. (i.a.). *Eriyinen tuki*. Tukiliitto.fi

<https://www.tukiliitto.fi/tuki-ja-neuvot/perusopetus/eriyinen-tuki/>

Tukiliitto.fi. (21.12.2021). *21-trisomia eli Downin syndrooma*.

<https://www.tukiliitto.fi/diagnoosit/downin-syndrooma-trisomia-21/>

Vernerit. (14.11.2022). *Mitä kehitysvammaisuus on?* Vernerit.net

<https://vernerit.net/yleis/mita-kehitysvammaisuus-on>

Yhteiskehittäminen voimaannuttaa. (2025). Opetushallitus.

<https://www.oph.fi/fi/kehittaminen/yhteiskehittaminen-voimaannuttaa>

LIITE 1. Opas

pdf linkki

KEHITTÄMISPAINOITTEINEN OPINNÄYTETYÖ

Kehittämispainotteisen opinnäytetyön tarkoituksena on tehdä opas erityistä tukea tarvitsevan henkilön kohtaamisen auttamiseksi Keski-Suomen sairaala Novan päivystyspoliklinikan henkilökunnalle. Oppaan tarkoituksena on antaa apuvälineitä kohtaamaan erityistä tukea tarvitsevaa potilaslähtöisemmin.

Oppaan tavoitteena on parantaa erityistä tukea tarvitsevan henkilön hoidon laatua.

Kerromme lyhyesti kolmesta kohtaamisen eri muodosta, joita ovat nonverbaalinen viestintä, selkokieli ja kuvakommunikaatio. Kuvakommunikaatiota tukemaan olemme lisänneet opinnäytetyöhön kuvia, joita voi käyttää puheen tukena.

Idea on tullut oman työkokemuksen kautta ja ajatuksesta siitä, että kaikki henkilöt tulisi kohdata akuuttihoitotyössä yhdenvertaisesti perussairaudesta huolimatta.

Opinnäytetyössämme pureuduimme tarkemmin käsittelemään Autismikirjoa, jonka jaoin Autismin ja Aspergerin oireyhtymään. Tuon lisäksi käsitelimme myös Downin oireyhtymää.

AUTISMI, ASPERGERIN –JA DOWNIN OIREYHTYMÄ

Autismissa yleisiä piirteitä ovat vuorovaikutuksen erilaisuus sekä kiinnostuksen kohteet, jotka ovat epätyypillisiä ja hyvin rajoittuneita. Lisäksi käytösmallit voivat olla joustamattomia sekä toistuvia. (Terveyskirjasto, 2020.) Myös aistiylherkkyydet kuten hajut, äänet ja tunto ovat tyypillisiä piirteitä autismikirjoon kuuluvalla henkilöllä. Heillä voi olla myös stressin hallinnassa haastetta, sekä arkisten päivittäisten askareiden itseohjautuvuudessa. (Autismiliitto, 2023.)

Aspergerin oireyhtymässä älykkyydentaso voi olla normaali tai tavanomaista suurempi, vaikkakin sen näkyvyys henkilön toiminnassa saattaa olla hyvinkin epätasainen. (Autismiliitto, 2022.)

Vuorovaikutustaidot Aspergerin oireyhtymän omaavilla ovat usein poikkeavat, sekä ajattelun joustavuudessa voi ilmetä erilaisuutta. Harvoin tämä oireyhtymä näkyy henkilöstä ulospäin, vaikkakin henkilön käyttäytymistä saatetaan tulkita väärin. Lisäksi oireina voi olla yksipuolisia ja toistuvia toimintatapoja tai mielihaluja. Yleensä Aspergerin oireyhtymässä ihminen perehtyy kerralla yhteen hänelle kiinnostavaan asiaan täysin, välttämättä muiden mielipiteistä tai päivän muista askareista. Muita oireita voi olla erikoinen puhemelodia, poikkeava äänenpaino, sekä vertauskuvien väärinymmärrys. Aspergerin keskeiset piirteet ovat tutkitusti koko elämän. Piirteet voivat aiheuttaa eteenkin aikuisena masennusta, syrjäytymistä sekä huonoa suoriutumista työelämässä varsinkin, kun diagnoosia ei ole. (Tani ym, 2004.)

Downin syndrooma on yksilöllinen, joka voi esiintyä lievistä vaikeaan. Kognitiiviset taidot kehittyvät lapsuudessa hitaasti ja ne heikkenevät useimmiten henkilön ikääntyessä. Puheen tuottaminen on usein hankalampaa, kuin sen ymmärtäminen. Downin syndroomaa omaavat henkilöt ovat luonteeltaan usein ystävällisiä, mutta myös omapäisiä. (Tukiliitto, 2021.) Autismikirjoon kuuluvat piirteet ovat myös mahdollisia.

KOHTAAMISEN ERI MUOTOJA

Autismikirjon henkilö ei välttämättä käytä kommunikoidessaan puhetta lainkaan tai sen käyttäminen voi olla hyvin rajoittunutta (Autismiliitto, 2022).

Erityistä tukea tarvitsevan ihmisen kohtaamisessa tulisi aina lähtökohtaisesti ja mahdollisuuksien mukaan saada esille henkilön oma näkemys tilanteestaan. Tätä voidaan mahdollistaa muun muassa erilaisilla tukimenetelmillä kuten esimerkiksi kommunikaatiioviholla, -kuvilla, selkokielellä sekä nonverbaalisilla menetelmillä. (Määttä, 2018.) Erityistä tukea tarvitsevan henkilön kanssa kommunikoinnissa tulee ottaa huomioon olemuskieli, eli kanssakäymiseen kuuluu vahvasti ilmeet, eleet ja kehonkieli. (Kehitysvammaliitto, i.a.)

Nonverbaalisella viestinnällä tarkoitetaan sanatonta viestintää. Tällaista on esimerkiksi ilmeet, eleet, katseet. Sanattomalla viestinnällä voidaan tehdä jokin sanottu asia täysin merkitsemättömäksi, tai sitten sillä saadaan sanottuun asiaan tukea. Jos sanallinen ja sanaton viestintä eivät kulje yhdessä, yleensä sanaton viestintä on vahvempaa. Nonverbaalinen viestintä pystytään jakamaan neljään eri osa-alueeseen. Tällöin puhumme äänen ominaisuuksista, kuten äänen voimakkuudesta, proksemikasta eli esimerkiksi etäisyydestä ihmiseen, kosketuksesta ja kinetiikasta, joka tarkoittaa ilmeitä ja eleitä, kuten kulmien kurtistamista, hymyilyä, pään pudistamista. (Pinskupankki, i.a.)

Jos puhumme esimerkiksi tunteista, on tunteen hyvä näkyä myös puhujan kasvoilla. On tärkeää havainnollistaa asioita myös muun muassa käsien asennoilla, onko jokin asia esimerkiksi pieni tai suuri. Lukumääriä on hyvä havainnollistaa esimerkiksi sormilla. (Aivoliitto.fi, i.a.)

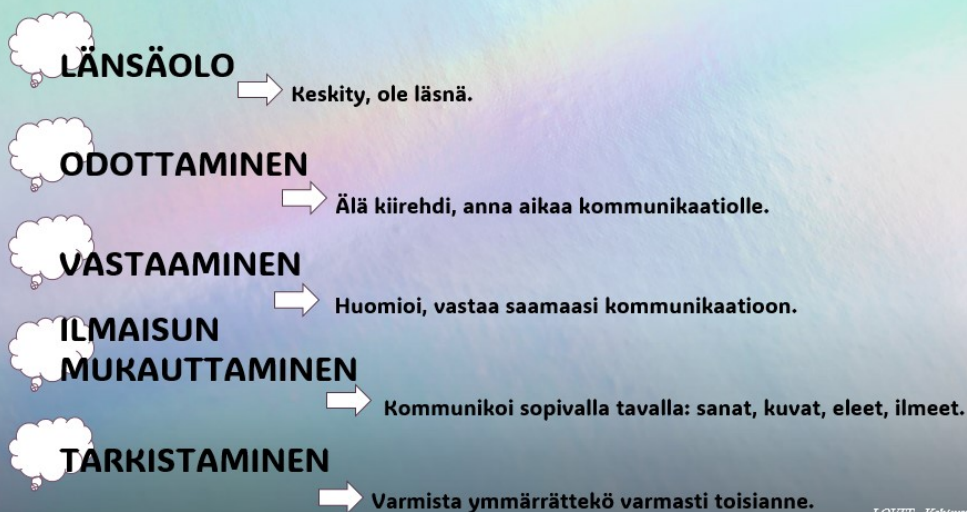
KOHTAAMISEN ERI MUOTOJA

Selkokielellä tarkoitetaan suomen kieltä, joka on tehty helpommin ymmärrettäväksi. Suomen kieltä on tällöin muokattu sanastoltaan ja sisällöltään sellaiseksi, että sitä on helpompi lukea ja ymmärtää. Monet kehitysvammaiset henkilöt tarvitsevat selkokieltä. (Kehitysvammaliitto, i.a.) Tuttu sanasto, sekä helpot lauserakenteet ovat selkokielessä käytettäviä ilmaisumuotoja. Selkokieleen kuuluu myös sanaton viestintä, kuten ilmeet, eleet ja äänensävy. (papunet.net, 2023.)

KOHTAAMISEN ERI MUOTOJA

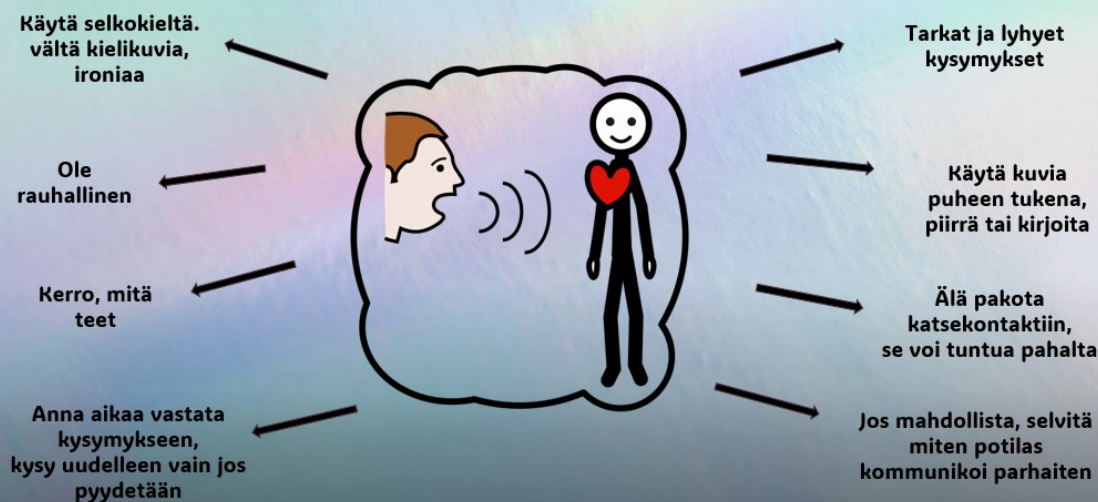
Puheen ja sanattoman viestinnän tukena voidaan käyttää myös **kuvakommunikaatiota**. Osa autismikirjon henkilöistä tarvitsevat apua itsensä ilmaisemiseen oikein. (Autismiliitto, 2022.) Jos henkilö ei pysty sanattomasti tai sanallisestikaan ilmaisemaan asiaansa, voidaan kuvalla saada asia ymmärretyksi. Kuvat voivat olla kuvia esimerkiksi sanomalehdistä, tulostettuja, valokuvia tai vaikka piirrettyjä kuvia. Kuvat helpottavat monia toiminnallisia tilanteita, jolloin asioiden jäsentämiseen tarvitaan apua. Tällaisia tilanteita voi olla esimerkiksi pukemis- tai leikkitalanteet. Kuvat auttavat usein ymmärtämään myös aikaa tai niillä voidaan selkeyttää päiväjärjestystä. (Aivoliitto, i.a.) Kuvat auttavat myös ymmärtämään ja sisäistämään halutun viestin sisältöä (Kehitysvammaliitto.fi, i.a.).

VIISI MUISTISÄÄNTÖÄ KOHTAAMISEEN

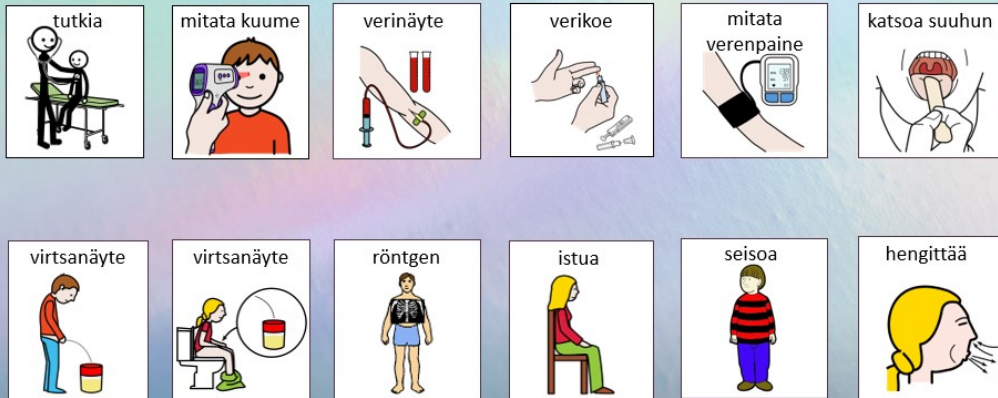

LOVIT - Kehitysvammallisto,
Tukoteekki

MITÄ HYVÄÄN KOMMUNIKOINTIIN ERITYISTÄ TUKEA TARVITSEVAN KANSSA LIITTYY? MITEN KOMMUNIKOIN?

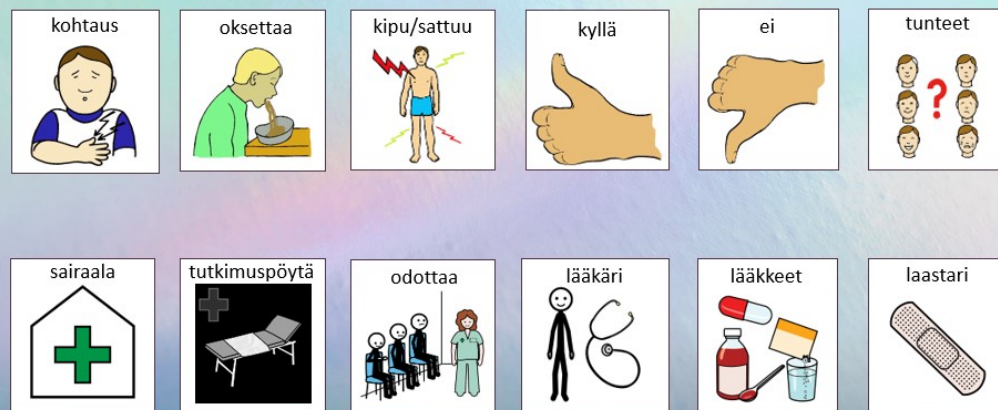

KUVIA KOMMUNIKOINNIN TUEKSI

Papumies kuvapankki. Papumies.net.

KUVIA KOMMUNIKOINNIN TUEKSI

Papumies kuvapankki. Papumies.net.

OPPAAN LÄHTEET

- Autismiliitto. (31.5.2022). *Asperger – osa autismikirjoja*.
- Autismiliitto. (07.06.2024). *Miten tukea autismikirjon ihmisen kommunikaatiota?*.
- Autismiliitto. (07.06.2022). *Sosiaalisen kanssakäymisen erityispiirteet*.
- Aivoliitto. (i.a.). *Ilmeet, eleet ja piirtäminen arjen tukena*. Kommunikaatiokeskus.
- Kehitysvammaliitto. (i.a.). *Puhetta korvaavat keinot*.
- Kehitysvammaliitto. Tikoteekki. *LOVIT - viisi tekoa, joilla vuorovaikutus onnistuu*.
- Määttä, T. (2018). *Kehitysvammainen potilas vastaanotolla*. Lääkärikirja Duodecim. Terveyskirjasto – Duodecim.
- Papunetin kuvapankki. Papunet.net.
- Papunet. (24.09.2023). *Selkokieli helpottaa ymmärtämistä*.

Kommunikaatiokuvia mahdollista tulostaa lisää papunetin kuvapankista, papunet.net.

OPPAAN LÄHTEET

- Pinskupankki. (i.a.). *Sanallinen ja sanaton viestintä*.
- Tani, P., Wendt, T., Lindberg, N. & Wendt L. (2004). *Aspergerin oireyhtymä aikuisiässä*. Duodecim.
- Tukiliitto.fi. (21.12.2021). *21-trisomia eli Downin syndrooma*.